

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra ústavu pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Jana Navrátilová

**Dějiny Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní
školy a střední školy Dřevohostice**

Pedagogika – veřejná správa

Kombinovaná forma

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou písemnou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

V Dřevohosticích dne 16.3.2012

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PaedDr. Bronislavě Štěpánkové, Ph.D. za odborné vedení závěrečné bakalářské práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Navrátilová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Bronislava Štěpánková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Dějiny Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy a střední školy Dřevohostice.
Název v angličtině:	The history of The Educational Institute, Children's Home with school Primary and Secondary School in Drevohostice.
Anotace práce:	Cílem bakalářské práce je posoudit význam, smysl a budoucnost institucionální výchovy v době reformních změn (2011 – 2012).
Klíčová slova:	Výchova, ochranná výchova, ústav, dítě, škola, vzdělání.
Anotace v angličtině:	The aim of these bachelor thesis is to review the reason, purpose and the future of the institutional education in the period of reform changes (2011 – 2012).
Klíčová slova v angličtině:	Education, protective education, institute, child, school, behaviour.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Objekty Výchovného ústavu, DDS, ZŠ a SŠ Dřevohostice Příloha č. 2 Seznam otázek řízeného rozhovoru
Rozsah práce:	66 646 znaků
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

Úvod	7
1 Historie	8
1.1 Z historie městečka Dřevohostice	8
1.2 Působení Ochrannovy pro mládež mravně zpustlou	8
1.3 První písemný záznam založení výchovného ústavu	9
1.4 Hodnocení obtížně vychovatelné mládeže 1972	9
1.5 Okolnosti vzniku Výchovného ústavu v Dřevohosticích	11
1.6 Zakladatelé Výchovného ústavu pro děti a mládež v Dřevohosticích	11
1.7 Hmotné poměry ústavu 1972	12
2 Vývoj instituce	14
2.1 Vývoj instituce v období 1972 – 1987	14
2.2 Vývoj instituce v období 1987 – 2002	20
2.3 Vývoj instituce v období 2002 – dosud	23
3 Praktická část	27
3.1 Cíl praktické části	27
3.2 Metody, popis a postup kvalitativního šetření	27
3.3 Řízený rozhovor se třemi osobnostmi výchovného ústavu	29
3.4 Vyhodnocení - obsahová analýza	35
Závěr	37
Seznam zkratk	39

Seznam použité literatury a pramenů	40
Přílohy	42
1 Obrazová příloha – objekty výchovného ústavu	43
2 Seznam otázek řízeného rozhovoru	46

Úvod

Již čtvrtým rokem pracuji ve školském zařízení Výchovném ústavu, dětském domově se školou, základní škole a střední škole v Dřevohosticích. Výchovný ústav je chlapecké, výchovně vzdělávací zařízení pro obtížně vychovatelnou mládež do 18 let, u nichž byla soudem nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Je příspěvkovou organizací zařazenou do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení podle zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon). Zřizovatelem je Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže Praha. Činnost školského zařízení je vymezena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění dalších školských zákonů.

Úkolem zařízení je pečovat o děti a mladé lidi vykazující známky poruch chování v úrovni disociality, asociality až antisociality. Plní úkoly výchovné, sociální a vzdělávací, pomáhá děti připravit na budoucí povolání a život. Každé převychované dítě léčebnou pedagogikou, které se zařadí do normálního života je přínosem a úspěchem všech těchto zařízení. K tomuto cíli zařízení používá pedagogických, speciálně pedagogických, poradenských a socioterapeutických metod.

Zvolila jsem si toto téma proto, abych poznala instituci komplexně i po stránce výchovy, vzdělávání, resocializace a seznámila se s postupnou tvorbou pedagogické a výchovné činnosti, která je časově rozprostřena po celou dobu existence zařízení.

Cílem mé práce je popis vzniku a vývoje činnosti instituce a zhodnocení čtyřicetiletého vývoje Výchovného ústavu pro děti a mládež v Dřevohosticích od jeho založení 1. září 1972 dosud. Chtěla bych se krátce zmínit o historii Dřevohostic a o působení ochrannovy pro mládež zpustlou. Vývoj instituce popsat z pohledu legislativních změn, vzdělanosti pedagogických pracovníků, učebních oborů, možnosti vzdělávání a přípravy chlapců na budoucí povolání. Rovněž bych chtěla popsat klientelu této instituce v průběhu čtyřiceti let.

Cílem praktické části je posoudit význam, smysl a budoucnost institucionální výchovy v době reformních změn (2011 – 2012). Praktickou část bakalářské práce budu řešit metodou řízenému rozhovoru se třemi osobnostmi školského zařízení z pohledu profesionála, který s touto mládeží pracuje. Zvolila jsem metodu postavenou na interpersonálním kontaktu, která umožňuje zjistit nejen fakta, ale dovoluje hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. Svou práci bych uzavřela vlastní motivací k tématu a obrazovou přílohou současných fotografií Výchovného ústavu, DDŠ, ZŠ a SŠ Dřevohostice.

1 Historie

1.1 Z historie městečka Dřevohostice

„Starobylá záhorská obec Dřevohostice se rozkládá po obou březích říčky Bystřičky asi čtrnáct kilometrů jihovýchodně od Přerova. Již od roku 1368 se výslovně uvádí jako městečko. Od konce 15. století je dřevohostické panství v majetku významného moravského rodu Žerotínů. Od počátku 16. století se zde projevil silný vliv českých bratří, kteří v obci založili jednu z nejstarších bratrských škol na Moravě (1561). Čeští bratři městečko nazývali Sareptá.“¹

1.2 Působení Ochrannovy pro mládež mravně zpustlou

„Na zemské šesté poradě českého učitelstva moravského v Brně 6. září roku 1898 byl přijat návrh nadučitele Jana Jandy z Nezamyslic, aby byla založena na Moravě Jednota lidumilů, která by se věnovala záchraně mládeže osiřelé, mravně ohrožené a zpustlé.

Dne 1. února 1902 otevřela jednota v zámecké budově v Dřevohosticích ochranovnu spojenou s jednotřídní školou obecnou pro opuštěné a mravně ohrožené chlapce školou povinné. Zde vyučoval ředitel Josef Pospíšil a učitel Konrád Sedláček. Roku 1907 byla škola rozšířena na dvojtřídní a uděleno jí právo veřejnosti. V měsíci září roku 1907 zámek vyhořel. Shořená střecha a poškozené části zdiva byly poměrně rychle opraveny.

Ve školním roce 1912-13 byli třídními učiteli Alois Novotný a Jan Rozsypal. Dozor nad chovanci vykonávali František Hrnčířík, mistr krejčovský a Antonín Matula, mistr obuvnický. Později byli přibráni ještě tři mistři krejčovští Alois Šmíd, později školník na měšťanské škole, pan Veselý a Richard Kotas. Krejčovského mistra Kotase neměli chovanci pro jeho přísnost rádi. Jednou, když šel natahovat hodiny na zámeckou věž (zámek měl v té době čtvery hodiny na věži), využili toho vynalézaví chovanci. Donesli otýpku slámy, hodně suchého dřeva a rozdělali rychle ve věži oheň tak, aby mistr nemohl dolů a tam uhořel. Na poplach přijeli hasiči, přistavili hasičský žebř k věži, aby pana mistra zachránili. Žebř však byl přece jen krátký a mistru, který byl velice vyděšen, nezbývalo nic jiného, než skočit na žebř, aby se před uhořením zachránil.

¹ OBCENÍ ÚŘAD DŘEVOHOSTICE. *Sborník ke 100. výročí Národopisné výstavy Záhoří v Dřevohosticích 23.7.1893*. 1. vyd. Dřevohostice: Krčmář a spol. Bystřice pod Hostýnem, 1993. s. 3

Podařilo se mu skutečně na žebř skočit, přičemž se však nešťastně rukou zachytil za hák. Ruku si téměř po celé délce paže roztrhl, ale život si zachránil. Chovanci byli řádně potrestáni a mistr změnil od té doby své výchovné působení a při zacházení s chovanci byl opatrnější.

Domácí hospodářství vedla v ústavě paní ředitelová, Emílie Pospíšilová, o prádlo pečovala paní učitelová Sedláčková. Lékařské ošetřování chovanců obstarával místní lékař MUDr. Antonín Krečmar a po jeho odchodu MUDr. František Nesvadba. Počet služebných osob a nádenic řídil se potřebou ústavu.

V době od roku 1902 – 1912 bylo přijato do ochrannovy 233 chovanců. Poněvadž vnitřní zařízení ústavu, stravování dětí, platy strážníků a služebního personálu pohltily mnoho peněz, bylo potřeba ze strany moravského učitelstva veliké obětavosti, aby bylo zabezpečeno trvání ústavu i jeho další rozvoj. Nájemní smlouva byla uzavřena s Jubilejní jednotou lidumilů až do 1. září 1922, ale ústav se přestěhoval již v prázdniny roku 1919 do Moravského Krumlova.“²

1.3 První písemný záznam založení výchovného ústavu

„Na cestu: Výchovný ústav pro děti a mládež v Dřevohosticích byl zřízen 1.9.1972. Jeho posláním je zajistit systematickou výchovu a převýchovu narušené a obtížně vychovatelné mládeže do 15 let i nad 15 let tak, aby z nich se stali dobří občané naší společnosti, budovatelé našich smělých zítřků – socialismu a komunismu. Je to společensky velmi důležitý a náročný úkol, který vyžaduje plné podpory všech orgánů a institucí, aby se podařil.“³

1.4 Hodnocení obtížně vychovatelné mládeže 1972

„Přes veškeré úsilí celé naší společnosti nepodařilo se zastavit růst delikvence mládeže a dětí. Projevuje se nejrůznějšími formami a negativně ovlivňuje život společnosti. Podle výsledků šetření PhDr. Karla Jurka, psychologa Dětského diagnostického ústavu v Novém

² SMÍŘICKÝ, LEOPOLD. *Historie městečka Dřevohostice*, 1. vyd. Dřevohostice: Vydavatelství MNV Dřevohostice spolu se socialistickou akademií OV Přerov, 1968. s. 24-25

³ *Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice*, písemná slova Antonína Majera, krajského školního inspektora OŠ Sm KNV v Ostravě, 1972. s. 3

Bohumíně zpracovaného na základě rozboru 425 případů delikventů ze Severomoravského kraje, má trestná činnost mladistvých povahu těchto deliktů:

- neomluvená absence ve škole 57%,
- toulání se mimo domov 70%,
- krádeže 56%,
- pohlavní zneužití i homosexuální 25%,
- neblahý vliv party 30%,
- agresivní chování, lži 26%,
- kouření a alkohol 90%,
- sadismus, vandalství 11%,
- pohoršlivé působení na sourozence a spolužáky 12%,
- žebrání a obtěžování 2%.

Příčiny delikvence je nutno hledat především v nevhodné rodinné výchově. Na jedné straně jde o rodiny narušené (rozvrácené manželství, alkoholismus, příživnictví, prostituce) a na druhé straně jde o rodiny společensky normální, které se však o výchovu dětí nestarají, nezajímají se o výsledky školní práce dětí, nejsou informovány, jak tráví jejich děti volný čas, s kým se stýkají apod. Obvykle se tento stav zdůvodňuje pracovním přetížením obou rodičů. Ojediněle jsou i takové rodiny, kterým jsou děti na obtíž. Jestli nemá dítě alespoň přijaté rodinné zázemí, nelze se divit, že si hledá náhradu. Najde ji obvykle na ulici, v partě, a to už je zpravidla pouhý krok k trestné činnosti. Jakmile se jí dítě dopustí a v rodině není zájem nebo záruka, že by se napravilo, přikročí soud podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině k dočasnému odnětí dítěte rodině a nařídí ústavní výchovu.

Do výchovných ústavů pro děti a mládež se tedy zařazují ony děti a ona mládež, která na základě prokázané delikvence byla úředně vyňata z rodinné péče a svěřena výchově institucionální. Výchovné ústavy prodělaly zvláště po roce 1945 pestrý vývoj, zvláště pokud jde o organizační stránku a tento proces není dosud ukončen.“⁴

⁴ *Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice, 1972. s. 5*

1.5 Okolnosti vzniku Výchovného ústavu v Dřevohosticích

„V Severomoravském kraji byl dosud Výchovný ústav pro děti a mládež v Holovicích, ve Veselíčku, v Orlové, v Karviné a nejstarší a největší v Novém Jičíně.

Rozhodnutím RKNV v Ostravě byl zřízen od 1.9.1972 Výchovný ústav pro děti a mládež pro chlapce od 12 do 18 let v Dřevohosticích. Školský odbor RKNV využil vzniklé situace, kdy se v místě zrušilo odborné zemědělské učiliště a jeho dvě budovy věnoval nově zřízenému VÚDM. Dřevohostická veřejnost přijala vznik výchovného ústavu s výhradami a vcelku nerada. Byly tu obavy z pokračující trestné činnosti chovanců, z narušení tradičního způsobu života vesnice, ze špatného příkladu, který budou dávat chovanci vesnickým dětem a mládeži. Nemálo způsobily i nepříznivé pověsti, které docházely do Dřevohostic většinou zveličené z obdobných zařízení v okolí. Zakladatelé a první pracovníci výchovného ústavu pro děti a mládež si byli této situace vědomi. Kromě vnitřní práce v ústavě věnovali od počátku maximální pozornost utváření reálného vztahu ústavu k veřejnosti a naopak.“⁵

1.6 Zakladatelé Výchovného ústavu pro děti a mládež v Dřevohosticích

„Ředitelem VÚDM byl ustanoven Miloslav Garzina, odborný učitel. Pracoval jako vychovatel VÚDM Nový Jičín. Středoškolským profesorem zvláštní učňovské školy s povinností vyučovat podle potřeby na zvláštní škole byl ustanoven PhDr. Karel Slezák. Pracoval jako odborný asistent katedry pedagogiky na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucím vychovatelem byl ustanoven Ladislav Basel. Naposled pracoval jako učitel ZDŠ v Bruntále. Vystudoval dálkově pedagogický institut v Olomouci a získal vysokoškolské vzdělání. Druhým vychovatelem byl ustanoven Zdeněk Badal. Jeho posledním pracovištěm byl Dětský domov Počátky u Pelhřimova, kde působil jako vychovatel. Prošel několik dětských domovů různých typů, pracoval převážně s mládeží mravně narušenou a získal tak mnoho praktických zkušeností. Dále jako vychovatel byl přijat Leopold Smiřický, důchodce, bývalý ředitel zdejší ZDŠ a zvaný regionální pracovník.

Mezi noční vychovatele byli přijati Albín Hradil, důchodce, původní povolání zaměstnanec ČSD a dále Vladislav Navrátil, důchodce, původní povolání tesařský dělník. Mezi další pracovníky byl přijat jako vychovatel Jiří Košatka absolvent gymnázia, který zde pracoval jen krátce. Dalším vychovatelem se stal Jaroslav Dopita, posluchač Pedagogické

⁵ *Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice, 1972. s. 6*

fakulty UP v Olomouci. Pro výchovnou práci měl předpoklady v oblasti zpěvu a zábavné hudby. V souvislosti se založením druhé skupiny chovanců, učňů byl přijat jako dílenský mistr František Stoklásek, původním povoláním zámečnick. Hana Alešová, absolventka ZTŠ byla přijata na místo vychovatelky.

Administrativní pracovníci VÚDM byla Jiřina Pešáková a skladnicí Irena Nesvadbová. Mezi technické pracovníky patřil Rostislav Pešák, údržbář, šofér a topič, Cecílie Březinová, školnice a topička v budově školy, Františka Dočkalíková, uklízečka v internátě a po ní nastoupila Marie Orsáčková. Mezi zaměstnankyně kuchyně patřila Jindřiška Srovnalíková, vedoucí kuchařka, Božena Fuksová, Jarmila Krutilová, kuchařky a Anežka Janečková pomocná kuchařka. Se všemi zaměstnanci byly uzavřeny řádné pracovní smlouvy se služným podle platných předpisů.“⁶

1.7 Hmotné poměry ústavu 1972

„VÚDM patřila budova internátu v Kostelní ulici, č.p. 234 s malou zahrádkou a hřištěm a budova školy Novosady, č.p. 248 s dílnami a školní zahradou. Dvoupatrová školní budova je po generální opravě a má 4 učebny, ředitelnu, sborovnu, 2 kabinety, kancelář a šatnu. Je vytápěna ústředně. V budově jsou tři rodinné byty pro učitele a dvě svobodárny. Ke školní budově patří prostorné sklepní místnosti. Na dvoře je velká zámečnická dílna, vybavená nejnutnějším zařízením, ocelokůlna a zastřešený prostor skladiště. Tyto hospodářské budovy jsou zcela nové. K budově náleží rozsáhlá zahrada o výměře 2 hektarů s možnostmi zelinářsko-ovocnářskými. V zahradě je vlastní studna, dvě velká pařeniště a poschod'ová skladiště. Pozemek je oplocen. Plot je na mnoha místech ve špatném stavu. Na počátku byla zahrada ve velmi špatném stavu, ovocné stromy několik let mechanicky neošetřeny, pozemek byl zaplevelen. Prostorný dlážděný dvůr sloužil dočasně k výuce tělesné výchovy.

Dvoupatrová budova internátu, původně budova obecné školy byla po generální opravě. V přízemí je kuchyň, jídelna s přílehlými místnostmi, skladiště, šatny, fotokomora, dvoupokojový byt pro vychovatele. V prvním patře je prostorná společenská místnost, vychovatelna a dvě ložnice pro 12 chlapců. Ve druhém patře je klubovna, studovna, čtyři ložnice pro 24 chlapců a v každém patře je umývárna se sprchami a WC. V budově je ústřední topení a vodovod. Vaří s plynem propan-butan.

⁶ *Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice, 1972. s. 11*

Na počátku školního roku 1972/73 měla škola základní vybavení nábytkem. V rámci možností byly zakoupeny nejdůležitější pomůcky zeměpisné, nástěnné mapy, pianová harmonika a nejnütnější, postupně doplňované pomůcky pro vyučování fyziky a chemie. Škola vlastnila epidiaskop Lumirex, promítací přístroj Meoclub a magnetofon značka B4.

Zahrada měla základní ruční nářadí a další zhotovili žáci v pracovní výchově. Sázecí kolíky, sázecí lopatky, ruční motyčky, kramle, příchytky pro okurky, vzpěrky pro ovocné stromky, příchytky pro fólii, bedničky pro předkličování zeleniny atd.

Dílna byla vybavena základními nástroji pro ruční obrábění kovů. Byly zakoupeny série nástrojů pro ruční obrábění dřeva a jiné pomocné nástroje. Žáci zhotovili za vedení dílenského mistra Františka Stokláška tři kombinované stoly, dále postavili nový drátěný plot okolo zahrady a opravili veškeré zařízení sloužící k pěstování zeleniny a ovoce.

Zahrada byla zorána ústavním traktorem, byl založen malý sad stromkových angreštů 50 ks a vysázeno 80 keřů černého rybízu. V době vegetačního klidu byl proveden rozsáhlý průklest ovocných stromů, vysekáno křoví a skáceny přestárlé neplodící vysokokmeny. Veškerou práci organizoval učitel PhDr. Karel Slezák, pracovali povětšinou chovanci prvního oddílu a vydatně spolupracovala školnice Cecílie Březinová. V zelinářské části zahrady se pěstovali běžné kultury zeleniny a ranné brambory. Pod zahradním skladištěm na výměře dvaceti arů se postupně začalo budovat sportovní hřiště pro potřeby ústavu.“⁷

⁷ *Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice, 1972. s. 9-10*

2 Vývoj instituce

Výchovné zařízení vzniklo v době, kdy se začal realizovat systém komplexní aktivní převýchovy v Severomoravském kraji, jehož cílem bylo realizovat účinnější metody a formy výchovné práce. Vývoj Výchovného ústavu pro děti a mládež v Dřevohosticích lze rozdělit do tří etap. První etapou je období let 1972 – 1987, druhou etapou je období let 1987 – 2002 a třetí etapou je období od roku 2002 dosud. Při zpracování jsem prostudovala zachované historické dokumenty, kroniku i materiály vztahující se k současnosti instituce.

2.1 Vývoj instituce v období 1972 – 1987

V prvním období má instituce název Výchovný ústav pro děti a mládež v Dřevohosticích, jehož činnost byla zahájena 1. září 1972. Posláním ústavu bylo zajistit systematickou výchovu a převýchovu narušené a obtížně vychovatelné mládeže a současně dětí do 15 let.

Dlouhodobým pokusem mělo být řešeno pedagogické dilema, zda je vhodné pracovat se sociálně defektními dětmi a mládeží tak, jaká byla tradiční praxe, nebo zda bude efektivnější sdružit obě věkové skupiny a uplatňovat jen vnitřní výchovnou diferenciaci. Nebyl dostatek teoreticky fundovaných praktických zkušeností a muselo nastoupit úsilí takovou cestu vybudovat. Byla to cesta značně obtížná, žádala velkou míru pedagogického taktu, včetně úsilí získat chovance.

Prvním znakem defektních jedinců byl naprostý negativismus, posedávání, ležení, pospávání, děláním jen toho co je naprosto nutné a přehlížet vše co žádá kterýkoliv pedagogický pracovník. Přibývalo chlapců cikánského původu, byly s nimi starosti, ale výchovní pracovníci si je získávali hudbou a zpěvem. Obliba zpěvu u chlapců dala podnět k veřejným vystoupením a nácvičce sborových recitací. Jako vynikající doprovodný nástroj se osvědčila pianová harmonika.

Na konci školního roku 1972/73 měl Výchovný ústav pro děti a mládež v Dřevohosticích 23 chovanců a k 1.9.1973 bylo již ve stavu 32 chovanců. Ve zvláštním odborném učilišti v oboru stavební zámečnické získávali žáci v prvním ročníku základní dílenské dovednosti, vytvářeli jednoduché výrobky z kovu pro potřebu školy a internátu. Ve druhém a třetím ročníku žáci pracovali již na menších zakázkách pro JZD Dřevohostice, MNV Dřevohostice,

jednotlivé občany, TON, n.p. Bystřice pod Hostýnem a Kovodružstvo. Tyto práce byly výchovným ústavem fakturovány a podle platných předpisů zůstávalo 70% výtěžku práce v dílnách ústavu pro zlepšení vybavenosti dílen a 30% výtěžku se odvádělo KNV Ostrava. Je nutno plně ocenit obětavost a aktivitu dílenských mistrů, kteří se soustavně potýkali s kázeňskými problémy a mnohdy i se špatnou pracovní morálkou učňů, ale i tak dovedli chlapce získat pro splnění daných úkolů.

Do výchovných ústavů se zařazuje mládež, která na základě prokázané delikvence byla soudním řízením vyňata z rodinné péče a svěřena institucionální výchově. Této mládeži byla soudem uložena ústavní a ochranná výchova. Při nástupu takového dítěte do ústavu byly zpracovány sociální pracovníci sociálně právní záležitosti svěřence a byl mu zaveden jeho osobní spis. Sociální pracovnice byla podrobně informována o rodinném prostředí, z kterého chlapec přichází, o jeho zdravotním stavu a prospěchu.

Pedagogický slovník definuje institucionální výchovu: „Výchova v oficiální společenské instituci (škole, výchovném zařízení), speciálně zřízené k výchovným účelům.“⁸

Na počátku měl ústav kapacitu tří výchovných skupin. Žáci chodili do školy, absolvovali povinnou školní docházku. Po ukončení povinné školní docházky zůstávali v ústavu pro mládež s cílem vyučit se stavebnímu zámečnictví.

Práce s chovanci ve výchovném ústavu byla rozdělena do tří úseků. Úsek školy, úsek mimoškolní výchovy a úsek dílenské praxe. Jedním z podstatných předpokladů jednotnosti výchovně vzdělávacího procesu byla nezbytnost spolupráce jednotlivých úseků školy, mimoškolní výchovy a dílenské praxe. Pokud byla spolupráce na dobré úrovni, pak výsledky výchovné práce byly výrazné. Výchovný ústav měl na počátku 22 pracovníků, na konci prvního období dosáhl počtu 55 zaměstnanců a zařízením prošlo 151 chovanců. Takový nárůst byl z důvodu zřízení odloučeného pracoviště v závodě Osvětlovací sklo, n.p. ve Valašském Meziříčí. Byly zde ustaveny 2 pracovní-výchovné skupiny.

Nová možnost uplatnění se naskytla v pracovní-výchovné skupině ve Valašském Meziříčí pro chlapce, kteří měli nařízenou ústavní výchovu bez možnosti zařadit se do učební oboru v ústavu. Koncernový podnik Sklo-Union, závod Osvětlovací sklo tím vyřešil nedostatek pracovníků v huti a ve výrobě barevných obrazovek. Svěřencům ústavu

⁸ PRŮCHA, JAN. Eliška, WALTEROVÁ a JIŘÍ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Portál, Klappkova 2, Praha 8, 1995. s. 87. ISBN 80-7178-029-4

byla dána příležitost naučit se pracovat, vydělávat a připravit se po skončení ústavní výchovy na řádný život. Mnohým se práce ve sklárnách zalíbila natolik, že zůstali nadále zaměstnanci osvětlovacího skla s poskytnutím ubytování i stravování.

Dalším přínosem ústavu bylo zavedení učebního oboru zednické práce. Příchodem zedníků bylo možno provádět stavební opravy ústavu svépomocí.

Vychovatelé se chlapcům věnovali po pracovní době a snažili se jejich volný čas naplnit sportem, zájezdy, kulturními pořady i brigádami. Chlapci byli vyhodnocováni za dobře odvedenou práci volnými vycházkami, dovolenkami a pochvalami.

Také úsek teoretického vyučování měl velký úkol zaujmout a naučit žáky vzdělávat se, motivovat je k nejlepšímu prospěchu ve škole. Třídní učitel dostával žáky, kteří většinou prošli zvláštní školou, byli psychicky labilní a na různém stupni mentálně narušení. Žáci většinou podceňovali teoretické vyučování, zejména všeobecně vzdělávací předměty. Ve třídách zvláštního učiliště byli převážně žáci cikánsko-romské etniky, kteří sebou přinesli odlišné předchozí vzdělání, odlišné chápání morálky a životní filosofie. Učitelé užívali principu individuálního přístupu k žákům, a tak je i hodnotili. Bylo to velmi složité, ale praxe ukázala správnost této cesty.

Třídní učitel ve zvláštním odborném učilišti nemohl počítat s výrazným zájmem žáka. Zájem rodičů se rovněž projevoval jen sporadicky, měl nepatrný pedagogický význam někdy se projevoval i v záporném smyslu.

Zastupující funkci rodiny přebírali vychovatelé. Dobrý kolektiv učitelů byl předpokladem dobrého kolektivu svěřenců. Ve škole pracovalo šest učitelů, z toho čtyři vysokoškolského vzdělání a 2 středoškolského vzdělání. Postupně bylo požadováno po všech pedagogických pracovnících doplnění kvalifikace se zaměřením na speciální pedagogiku.

Na úseku mimoškolní výchovy pracovalo na konci sledovaného období 10 vychovatelů na domově mládeže v Dřevohosticích, 5 pomocných vychovatelů a 6 vychovatelů na domově mládeže ve Valašském Meziříčí. Mimoškolní aktivity měly výrazný vliv na chování a výchovu svěřenců. Na domově mládeže chlapci pracovali v různých kroužcích. Mezi nejoblíbenější patřil hudební kroužek, kde se podíleli i pracovníci zařízení a vytvořili hudební skupinu, která vystupovala i na různých kulturních oslavách. Na domově mládeže pracoval také kroužek čtenářský, výtvarný, domácí práce, zdravotnický a převážně sportovní kroužek. Mezi sporty byl oblíben nohejbal, kopaná, stolní tenis, lední hokej, lyžování, volejbal a i lehká atletika. Chlapci spolupracovali při opravách školy, internátu, zařízení ústavu a velký podíl měli i na vybudování sportovního areálu ve školní zahradě. Zahradnické

práce zabezpečovali pedagogičtí pracovníci se svěřenci ústavu postupně již bez zaměstnávání zahradníka. Původní školní zahrada byla ve velmi špatném stavu, ale postupem prací se stala zahradou zelinářskou, ovocnou a pro sportovní využití.

Ústavní zahrada poskytovala kuchyni dostatečné množství zeleniny, brambor a ovoce. Ve školní kuchyni se nakládaly okurky, zavařovalo ovoce a vyrábělo se kysané zelí. O zahradu pečovala spolehlivá skupina chlapců. Zahrada dávala nejen užitek, ale i radost z dobře vykonané práce a pocitu pohody v pěkně udržovaném zahradním prostředí.

Sportovní činnost byla bohatá na pořádání meziústavních turnajů v kopané, nohejbale, stolním tenise, hokeji i atletice. Svěřenci se účastnili i meziústavních turnajů v jiných výchovných zařízeních a vždy přivezli nějakou medaili. Výchovný ústav byl v roce 1985 organizátorem Celostátních sportovních her, které se konaly ve sportovním areálu TJ LMCH Přerov. Celá akce měla vynikající úroveň a účastnilo se zde 14 ústavů z celé republiky. Velké ocenění za tuto sportovní akci patřilo všem pedagogickým a výchovným pracovníkům ústavu.

Pedagogové zajišťovali rovněž účast chlapců na sportovních a kulturních akcích pořádaných obcí Dřevohostice. Mimoškolní výchova chlapců byla bohatá na různé turistické výlety do okolí, návštěvu kin a divadel.

Naproti tomu se projevovaly i negativní jevy mezi svěřenci. Hromadila se demoliční, násilnická činnost svěřenců, která se často jevila jako nezvladatelná. Ničení ústavního majetku bylo časté, většina svěřenců neměla vyvinutý vztah ke svěřeným předmětům, ošacení a obuvi. Stálým problémem byla útěkovost, kterou se nikdy nepodařilo vymýtit. Svěřenci se na útěku dopouštěli trestné činnosti a byli bráni do vazby. Někteří absolvovali psychiatrická vyšetření i s pobytem v Psychiatrické léčebně ve Šternberku. Tak zvaný „černý teror“ se u některých svěřenců projevoval bitím, výhrůzkami a zabavováním jídla a peněz. Šikana nebyla rozšířená, objevovalo se mezi chovanci časté kouření.

Výchovný ústav provedl rozbor negativních charakteristik chovanců a výsledek byl vyjádřen v procentech. 80% chovanců bylo mentálně retardovaných, nejčastěji na podkladě sociogením, 93% chovanců se jevilo extrovertně, 16% bylo výrazně neurotických, 65% vykazovalo lži a u 43% převládalo cholerické zaměření s agresivitou a impulzivitou.

Většina svěřenců chápala svůj pobyt ve výchovném ústavu jako trest a ne jako možnost svého zdokonalení, získání kvalifikace a tím celkovou přípravu pro budoucí život. Pracovníci ústavu byli často jedinými lidmi, ke kterým se mohli svěřenci obrátit o radu a pomoc. Snažili se, aby chlapci i přes svůj handicap našli své místo ve společnosti.

Marie Vágnerová definuje mentální retardaci: „ Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného defektu rozumových schopností. Postižení je definováno jako neschopnost dosáhnout odpovídajícího stupně intelektového vývoje (méně než 70% normy), protože byl takový jedinec přijatelným způsobem výchovně stimulován. Nízká úroveň inteligence bývá spojena se snížením či změnou dalších schopností a odlišnostmi ve struktuře osobnosti. V populaci se vyskytují přibližně 3% mentálně postižených lidí“.⁹

Hospodářský úsek ústavu pracoval v celkovém počtu 14 pracovníků. Patřil zde provoz kuchyně, skladu materiálu, čistících potřeb, údržba budov, majetku a úklid. Naléhavé opravy prováděli pracovníci OSP Přerov. Úkolem úseku byla péče o hmotný majetek, zajištění vybavení internátu a učebních pomůcek. Všichni žáci dostávali školní potřeby, učebnice, cvičební úbory, ošacení a obuv. Prováděly se opravy budov, zajišťoval se estetický vzhled vnitřních prostor a zlepšoval se vnější vzhled budov. Budovaly se šatny a umývárny pro dílenskou výuku, přepažením místností ve škole vznikla ředitelna, kanceláře sociálních pracovníků, kabiny a klubovny. Byl zpracován projektový úkol adaptace budovy internátu, izolace proti vlhkosti a přepažením vytvoření nových výchovných prostor. V plánu byla možnost výstavby nového internátu a dílen ve školní zahradě.

Z uvedeného je patrné, že v objektech ústavu došlo ke zlepšení podmínek i práce učitelů a vychovatelů se svěřenci. Ve vyučování se příznivě projevilo osvojení poznatků z přípravy pedagogů na nové pojetí výchovné vzdělávací práce na středních školách. Zvýšil se podíl aktivizačních metod a forem řízení problémových úloh a samostatné práce žáka. Byl kladen důraz na procvičování osvojeného učiva. Dílenská vyučování zvyšovala úroveň organizace práce a řízení odborného výcviku. Osobní příklad učitele, připravenost na výuku, systematickosti, pravidelné hodnocení žáka se staly pro učitele denní samozřejmostí. Od žáka bylo požadováno dodržování celé pracovní doby, její důsledné využití, kázeň na pracovišti, používání pracovních ochranných prostředků a péče o svěřené stroje a nástroje.

Oldřich Matoušek a Andrea Kroftová popisují ve své odborné literatuře „Mládež a delikvence“ školní prostředí jako rizikový činitel:

⁹ VÁGNEROVÁ, MARIE. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 146. ISBN 80-7178-214-9

„Přechodem do školy každé dítě ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobovat novému životnímu rytmu – nucenému vstávání v určitou dobu, vyučovacím hodinám děleným přestávkami a odpolední či večerní přípravě na školu. Škola se k němu staví jako k jednomu z mnoha dětí a především si žádá, aby se přizpůsobilo, „ukáznilo“, aby bylo „jako ostatní děti“.¹⁰

Důkazem toho bylo, že většina absolventů v roce 1984 se na svém novém pracovišti uplatnila a úspěšně zapojila do společnosti. Hodnocení závěrečných učňovských zkoušek bylo velmi dobré. Je velkým přínosem pro společnost, že v tomto případě více než 60% takto zanedbaných dětí se zásluhou učitelů a vychovatelů dostává do normálních pracovních kolektivů a zapojuje se do běžného života.

Organizace práce se v ústavu uskutečňovala jednak po linii odborné problematiky řešené v metodických komisích jednotlivých úseků, jednak ve spolupráci tří výchovných úseků, jejich představitelů, tj. skupinového vychovatele, třídního učitele a dílenského učitele. Nejvyšší kolektivní strukturou byla pedagogická rada, poradní orgán ředitele ústavu. Role ředitele výchovného zařízení byla při tvorbě pedagogického kolektivu rozhodující. Mezi řídicí a pracovní orgány ústavu patřila porada vedení včele s ředitelem ústavu, vedoucími jednotlivých úseků s předsedou ZV ROH a předsedou ZO KSČ. Ředitelem výchovného ústavu pro děti a mládež byl jako první jmenován Miroslav Gardina, poté ho vystřídal nový nastupující ředitel Vladimír Kubáč, absolvent Filosofické fakulty UP Olomouc, který byl ve funkci ředitele od 1.8.1981 do 31.8.1989. V závěru sledovaného období 1972 – 1987 byli vedoucími úseků teoretické výuky Bohumil Miller, vedoucí dílenského úseku Jaromír Gajdošík a vedoucí vychovatel Miroslav Žákovský. Na hospodářském úseku byla vedoucí Bc. Anna Hradilová a vedoucí kuchyně Zdeňka Drábková.

V závěrečném hodnocení období od 1972 – 1987 lze říci, že úsilím všech pracovníků ústavu bylo dosaženo přijatelných kapacitních, materiálních, technických a kádrových podmínek a velká pozornost byla věnována pracovnímu a teoretickému vyučování svěřenců. V budově školy se zvýšila kapacita na šest tříd, byla vybudována sborovna a kabinety pro technologii a strojírenství. Byla zřízena pracoviště pro jednotlivé pracovníky administrativy, učebny byly vybaveny učebními pomůckami a nábytkem. Byla pořízena nová vodárna, nový

¹⁰ MATOUŠEK, OLDŘICH a ANDREA, KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 77. ISBN 80-7178-226-2

kotel ústředního topení, opravena elektroinstalace a sklepní prostory adaptovány na sociální zařízení. Zámečnické dílny byly zcela rekonstruovány, zatepleny, vybudována kotelna ústředního topení a vybavení dílen doplněno o kovářskou výheň a svářečský kout.

Byl zakoupen stavební dvůr a postupně adaptován na samostatný objekt. Na domově mládeže vznikla zdravotní izolace, sklady a kancelář pro vedoucího vychovatele. Domov byl vybaven nábytkem, sportovní sklad sportovními potřebami pro mimoškolní výchovu, vyměněna okna, vybudováno sociální zařízení a provedeny dřevěné obklady. Každá výchovná skupina vlastnila svůj televizor a magnetofon.

Výchovný ústav pro děti a mládež pracoval a byl řízen Severomoravským KNV-odborem školství. Dále se řídil zákonem č. 29/1984 Sb. o soustavě základních a středních škol (školský zákon) ve znění dalších změn a zákonem č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních.

2.2 Vývoj instituce v období 1987 – 2002

V druhém období instituce výchovného ústavu prošla mnoha významnými změnami. V tomto období se stal ústav výhradně výchovným zařízením pro mládež mravně narušenou. V roce 1987 bylo ústavu na návrh odboru školství KNV v Ostravě za svou činnost uděleno Čestné uznání federální vlády Československé socialistické republiky a Ústřední rady odborů.

Všichni pedagogičtí pracovníci, učitelé a díleňští učitelé zvláštního odborného učiliště ukončili studium nového pojetí výchovně vzdělávací péče na středních školách. Předložili seminární práce, vypracovali tématické plány učiva z volitelného předmětu. Čtyři pedagogičtí pracovníci si doplňovali pedagogické studium při PF Univerzity Palackého v Olomouci.

Zvláštní odborné učiliště mělo 4 třídy učebního oboru stavební výroba – zámečnické práce a 2 třídy učebního oboru stavební výroba - zednické práce. Na domově mládeže bylo stále 5 výchovných skupin a na odloučeném pracovišti ve Valašském Meziříčí byly ustaveny 3 výchovné skupiny, které pracovaly jen do konce školního roku 1991/92.

Přes veškerá opatření pedagogických pracovníků ústavu se nepodařilo snížit útekovost chlapců ze zařízení. Negativní projevy chlapců se objevovaly v domově mládeže v Dřevohosticích i ve Valašském Meziříčí. Nevyskytovala se šikana, drogová závislost, ale objevily se problémy s alkoholem a kouřením. Více než polovina žáků měla snížený stupeň z

chování pro neomluvenou absenci. Zvýšená pozornost se věnovala kontrolní činnosti, hospitacím ředitele VÚDM na jednotlivých pracovištích ústavu. Pedagogové rozhodovali pečlivě o dovolenkách chlapců, kapesném a odměnách za produktivní činnost.

Došlo ke zlepšení přípravy učitelů do teoretické výuky, bylo více využíváno audiovizuální techniky, došlo ke zlepšení spolupráce vychovatelů s učiteli i žáky. Osvědčilo se používání pedagogického deníku, do něhož zaznamenávali výchovní pracovníci důležité poznatky o chlapcích pro vzájemnou informaci. Denně byl tento deník předáván z budovy internátu do školy a zpět.

K 1.9.1989 došlo k personálním změnám na pozici ředitele, kdy Vladimír Kubáč odešel do starobního důchodu a na jeho místo byl jmenován Jaroslav Kurfirst, vychovatel. V roce 1992 byl odvolán MŠMT Praha a vedením ústavu byl pověřen dočasně Mgr. Miroslav Žákovský, vedoucí vychovatel. V druhém konkurzu na místo ředitele byl od 1.8.1992 jmenován do funkce ředitele Mgr. Karel Jakubál, absolvent Pedagogické fakulty UP v Olomouci obor vychovatelství.

K 1.1.1991 ukončil svou činnost KNV Ostrava – odbor školství a veškerá personální platová agenda přešla na Výchovný ústav pro mládež v Dřevohosticích jako zaměstnávající organizaci dle zákona 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol. K tomuto datu MŠMT Praha vydalo zřizovací listinu, kde podle § 12 odst. 3 písm.f zákona České národní rady č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství určuje Výchovný ústav pro mládež jako rozpočtovou organizaci v Dřevohosticích.

Hlavními úkoly výchovného ústavu bylo dbát na další pedagogický a odborný růst pracovníků a při přijímání nových pedagogů přihlížet k odbornosti, kvalifikaci se zaměřením na speciální pedagogiku. Úkolem nového ředitele bylo zkvalitňovat řídicí a kontrolní činnost vedoucích pracovníků VÚM. Uzavřela se kolektivní smlouva, prováděly se předávací inventarizace a vypracoval se plán oprav a rekonstrukcí všech objektů. Konaly se pedagogické trojky 1x týdně, celkové hodnocení žáků se provádělo 1x měsíčně společně se svěřenci na velké komunitě. Odborná výchova měla již tři učební obory stavební výroba – stavební práce (dvouletý), stavební výroba – zednické práce (tříletý) a stavební výroba – stavební zámečnictví (tříletý). Ve školním roce 1997/98 na základě schválení MŠMT Praha byla zavedena tříletá a jednoletá praktická škola se zaměřením na kovovýrobu a údržbu.

Dne 1. listopadu 1997 došlo ke změně zřizovací listiny názvu organizace na Výchovný ústav pro mládež, Dřevohostice, Novosady 248 (rozpočtová organizace) s identifikačním číslem 00 842 796. Další změnou k 1. červenci 2000 formou dodatku k zřizovací listině byla

změna organizace na příspěvkovou s identifikačním číslem 70259917.

V závěrečném hodnocení období 1987 – 2002 lze říci, že doházelo k průběžným personálním změnám pracovníků ústavu z důvodu převratných změn, z důvodů odchodu do důchodu či změnou zaměstnání. Přechod organizace z rozpočtové organizace na příspěvkovou organizaci znamenal hodně administrativní práce spojené s dalšími změnami v hospodaření a účetnictvím ústavu. Velká pozornost byla věnována svěřencům jejich výchově, dosažení kvalifikace, dobrému zvládnutí závěrečných učňovských zkoušek a co nejlepšímu připravení chlapců do budoucího života.

Naproti tomu v době převratných změn, kdy se zamýšlelo vybudovat nový internát pro výchovný ústav, byly ze strany veřejnosti ohlasy na úplné zrušení výchovného ústavu. Vedení obce mělo snahu změnit majitele objektů, které výchovný ústav používal. Veřejné mínění mělo zkreslené představy o školském zařízení jakým je výchovný ústav a o jeho činnosti.

Pracovní skupiny chlapců se podílely na mnoha opravách v obci, pomáhaly brigádami na sokolských akcích a zapojovaly se v mimoškolní výchově i do kulturního a společenského života. Pokud byly obavy z trestné činnosti chlapců, tak nebyly správné, poněvadž chlapci prováděli trestnou činnost většinou na útěku a to bylo mimo obec Dřevohostice.

Podle organizace Mass Observation, kterou založil Angličan Tom Harrison, antropolog, který se oddal myšlence použít metod kulturní antropologie ke studiu civilizovaného národa a zkoumání veřejného mínění definoval takto:

„Mass Observation byla zpočátku myšlena jako antropologický pokus. Výzkum myšlení a chování obyvatelstva tvořil od počátku podstatnou část jejího programu. Postupem času se dostává M-O, i když ne trvale, z antropologie do oblasti zkoumání veřejného mínění.“¹¹

„Chce zachycovat masové myšlení a chování a být především deskriptivním vědním oborem. Pokládá se za fotografický aparát současného dění a to i později, kdy sahá stále častěji k vysvětlování, k praktickým závěrům a ke generalizaci. Chce tak činit objektivně, nezaujatě a nestranně, vyzdvihuje, že není organizací ani výdělečnou ani politickou. Chce

¹¹ ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění, Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998 s. 83. ISBN 80-7184-522-1

zaznamenávat sociální jevy tak, jak je člověk vidí, vnímá smysly, bez ohledu na to, zda budou vyhovovat jiným měřítkům než hlediskům vědecké objektivitv.“¹²

„ M-O připomíná, že lidé někdy zapomínají, zkrášlují a racionalizují své chování, berou ohled na účinek toho co řeknou. Předvídají, jaké je převládající mínění, a podle toho tvoří své názory. Nechtějí vypadat nevlastenecky, snaží se působit seriózně. M-O odlišuje tedy od mínění veřejně projeveného mínění „soukromé“, které je zbaveno zmíněných společenských ohledů a zábran. Ke zjišťování takovýchto soukromých, vnitřních postojů směřuje úsilí M-O.“¹³

V tomto převratném období výchovný ústav pokračoval dále ve své činnosti. Byly dokončeny akce na přestavbu dílen, šaten a oprava fasády na objektu Dolní 107, který sloužil učebnímu oboru zednické práce. Byla vyasfaltována plocha u domova mládeže, která sloužila dočasně i jako sportovní hřiště. Na domově byla vybudována herna z uhelny, kde mohli chlapci hrát stolní tenis. Bylo dokončeno oplocení areálu školní zahrady. Na všech těchto akcích se podíleli chlapci se svým pedagogickým dozorem. Je třeba uznat a ocenit jejich práci, protože pracovat a zároveň i vychovávat mládež, která má problémy s kázní, trpí různými psychickými poruchami je prací velmi obtížnou a náročnou. Platilo a platí stále i současnosti, že hlavním výchovným prostředkem chlapců je konkrétní práce.

V závěru sledovaného období 1987 – 2002 byli vedoucími úseků teoretickou výuku řídil ředitel ústavu Mgr. Karel Jakubál, úsek odborné výuky Jaroslav Veselý, úsek výchovy vedl Mgr. Miroslav Žákovský, úsek hospodářský vedla Bc. Anna Hradilová a vedoucí kuchyně byla Dana Kuželová.

2.3 Vývoj instituce 2002 - dosud

Třetí období výchovného ústavu zaznamenalo nejvíce změn v názvu organizace. Proběhla významná rekonstrukce celého internátu, která probíhala za plného provozu ústavu.

Dnem účinnosti 1. ledna 2004 se změnil název organizace na Výchovný ústav, Dřevohostice, Novosady 248. Školské zařízení sdružuje odborné učiliště s kapacitou šedesáti

¹² ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění, Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. s. 84. ISBN 80-7184-522-1

¹³ ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění, Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. s. 85. ISBN 80-7184-522-1

žáků, praktickou školu s kapacitou čtyřiceti žáků, výchovný ústav s kapacitou 48 lůžek, školní jídelnu s kapacitou 85 jídel. Odborné učiliště učební obor stavební práce dvouletý, praktickou školu tříletou a jednoletou. Dalším dodatkem MŠMT, ve smyslu § 119 zákona č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), rozšířila hlavní činnost organizace o zařízení školního stravování. Školní jídelna vedle stravování mládeže zajišťovala také stravování zaměstnanců školského zařízení.

Od 1. září 2005 se do školského rejstříku zapisuje další učební obor strojírenská výroba s délkou denního studia dva roky a povolenou kapacitou 64 žáků. U praktické školy dobíhající obor s délkou tří let a nejvyšším povoleným počtem 16 žáků.

Poslední změna názvu ústavu byla provedena k 1. září 2006 ve znění: Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola, Dřevohostice, Novosady 248. Příspěvková organizace poskytuje i základní vzdělání žákům v základní škole, střední vzdělání studentům v praktické škole, poskytuje stravování studentům a zároveň také závodní stravování zaměstnancům ve školní jídelně. Je právnickou osobou a právním nástupcem Výchovného ústavu, střední školy a školní jídelny, Dřevohostice, Novosady 248. Školské zařízení sdružuje střední školu s kapacitou 80 žáků, základní školu s kapacitou 16 žáků, výchovný ústav s kapacitou 48 lůžek, dětský domov se školou s kapacitou 16 lůžek, školní jídelnu s kapacitou 85 jídel. Toto uspořádání ústavu je platné dosud.

Od září 2005 začal svoje fungování internát při VÚ, DDŠ, ZŠ a SŠ, který prošel velkou rekonstrukcí. Chlapci získali více prostoru a možností jak trávit svůj volný čas pod dohledem pedagogických pracovníků. Děti měly možnost se věnovat sportovní, kulturní či společenské činnosti v rámci pravidelných programů výchovných skupin a kroužků. Výchovná činnost byla prováděna podle celoročního plánu práce, který byl rozpracován na měsíční a týdenní cykly. Každý měsíc probíhalo celoustavní komunitní setkání s dětmi za účasti všech pedagogických pracovníků s tématickým zaměřením na problematiku zdravotní, preventivní, osobnostní či sociální. Každý týden se scházela pedagogická trojka za účasti kmenových vychovatelů, učitelů, mistrů odborné přípravy a dětí podle jednotlivých výchovných skupin. Pracovala také spoluspráva dětí, která se scházela jedenkrát za 14 dnů s vedoucím vychovatelem a odborným pracovníkem zařízení.

V oblasti protidrogové prevence byl zpracován „Minimální preventivní program“ na celý školní rok v jehož rámci probíhaly všechny naplánované akce. Toto poslední sledované období od roku 2002 dosud zaznamenalo narůstající drogovou závislost přicházejících dětí.

V rámci výchovného působení byla realizována koncepce resocializace a reedukace, kde proběhly všechny naplánované akce. Byl realizován systém plánu individuálního rozvoje, v rámci skupinové psychoterapie probíhala socioterapeutická skupina pro dvě skupiny dětí.

Mimoškolní výchova měla bohatou činnost na sportovní a zájmové kroužky, zájezdy za kulturní i sportovní tematikou. Pro výchovnou činnost byly využívány prostory areálu domova mládeže, který disponuje asfaltovým hřištěm, sportovní hernou a jednotlivými klubovny pro společenské a jiné hry. Dále děti využívaly sportovní areál ve školní zahradě, kurt na nohejbal, dva kurty na tenis, hřiště na malou kopanou, prostor pro atletiku, kuželky a doskočiště. V roce 2008 byla dokončena výstavba víceúčelového hřiště pro všechny míčové hry.

Děti reprezentovaly ústav ve sportovních meziústavních turnajích, zúčastňovaly se letních i zimních sportovních her, které pořádali jednotlivá výchovná zařízení Višňová, Střílky, Olešnice, Vidnava atd. Účastnily se resocializačních zátěžových pobytů, dále vzdělávacího projektu společnosti EUFORALL. Například to byl projekt ESF „Vzdělávání pro budoucnost“ poskytované ze strany MŠMT Praha. Projekt byl spolufinancován evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. Projekt probíhal v ústavu ve třech projektových částech, které byly plně hrazeny:

- výuka ICT (základy výpočetní techniky) pro 1 skupinu žáků,
- modul praktické dovednosti – řezbářství (probíhal v učilišti Tovačov),
- modul praktické dovednosti – gastro, výuka vaření (probíhal v učilišti Olomouc).

Dále byla realizována spolupráce v rámci „Minimálního preventivního programu“ s organizací Kappa Help se zaměřením na užívání drog a prevenci kriminality.

Výsledky vzdělávání žáků byly ve velké míře ovlivněny útekem chlapců z výchovného zařízení, což se projevovalo zejména v počtu zameškaných hodin ve škole. Vysokým počtem zameškaných hodin bylo dítě nuceno opakovat ročník nebo nebylo schopno ukončit své vzdělání. Při dosažení 18 let mohlo odejít a vzdělání si dokončit na jiném odborném učilišti. V případě zájmu bylo takovému dítěti umožněno dokončit si vzdělání v zařízení. V celém průběhu školního roku chlapci odcházeli a přicházeli na základě rozhodnutí Diagnostického ústavu a navazovali na své předchozí vzdělání.

V roce 2004 byly zakoupeny dvě nová auta Renault Trafic a Renault Thálie. Auta bylo nutno zakoupit z důvodu častých úteků chlapců ze zařízení a jejich dovozů zpět do zařízení.

Auta sloužila i pro mimoškolní aktivity a přepravu chlapců k lékaři, na PSC i k soudním stáním.

V roce 2006-2007 se objekty ústavu připojily na obecnou kanalizaci a opravila se střecha budovy školy. Zakoupil se traktor BISO na práce na školní zahradě a k převozu materiálu mezi objekty ústavu. V roce 2009-2010 byla provedena výměna redukčních ventilů na domově mládeže, opravilo se topení v zámečnických dílnách a byla vytvořena cvičná kuchyňka pro chlapce na vaření na domově mládeže. Proběhla rekonstrukce šaten v budově školy, opravila se střecha dílen na Novosadech 248 a vybuďovaly se přístřešky u zadních vchodů školy. V roce 2011 proběhla rekonstrukce příjezdové plochy do školního dvora, včetně předláždění chodníků a parkoviště zámkovou dlažbou. Byla provedena výměna části plotu ve školní zahradě a proveden nový nátěr střech zámečnických dílen. Postupná rekonstrukce a opravy objektů probíhaly každým rokem včetně běžných oprav jako je malování a údržba sportovního areálu.

Ve sledovaném období byli vedoucími teoretického úseku Mgr. Ivo Hroz, vedoucí dílen Jaroslav Veselý, vedoucí vychovatel Bc. Jiří Caletka, vedoucí provozního úseku Jana Navrátilová, vedoucí kuchyně Hilda Václavíková a ředitelem ústavu Mgr. Karel Jakubál.

V závěrečném hodnocení posledního období roku 2002 dosud měl výchovný ústav kapacitu 32 dětí s 4 výchovnými skupinami a dětský domov se školou má kapacitu 16 dětí s 2 výchovnými skupinami. V jedné výchovné skupině bylo maximálně osm dětí. Děti se vzdělávaly na základní i střední škole. V průběhu celého roku odcházeli a přicházeli noví chlapci na základě rozhodnutí Diagnostického ústavu Ostrava – Kunčičky, Bohumín nebo Olomouc. Vybavenost internátu i školy učebními pomůckami byla na velmi dobré úrovni. Zkvalitnilo se řízení, výuka i výchova dětí v celém zařízení výchovného ústavu.

3 Praktická část

3.1 Cíl praktické části

V předchozích kapitolách bakalářské práce jsem přiblížila instituci po stránce výchovy, vzdělávání, socializace a resocializace.

Východiskem pro formulaci výzkumného problému se stala skutečnost, že se snižuje počet dětí s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou. Vznikla tak otázka: „Má institucionální výchova smysl a další význam do budoucna“? Cílem praktické části bylo zjistit a posoudit smysl ústavní výchovy a pohled respondentů do budoucna v období, kdy probíhají reformní změny v institucionální výchově.

3.2 Metody, popis a postup kvalitativního šetření

V praktické části jsem použila kvalitativní šetření, metodu řízeného rozhovoru proto, abych se lépe seznámila s celkovou činností ústavu a zároveň zachytila obraz veřejného mínění zástupců výchovného ústavu, jak své názory zdůvodňují a zda existují rozdíly v odpovědích na položené otázky. Všechny tyto odpovědi jsem konfrontovala a vytvořila obraz současné institucionální výchovy v konkrétních podmínkách.

Vybraným osobnostem jsem položila deset stejných otázek (Přílohy č. 2 Seznam otázek řízeného rozhovoru) zhodnocující čtyřicetiletý vývoj instituce z hlediska legislativních změn a popisu problémové mládeže. Důležitým úkolem bylo zjistit jaký mají vybrané osobnosti pohled na význam, smysl a budoucnost institucionální výchovy v době reformních změn.

Odpovědi na otázky jsem zaznamenala písemně a doslovně zapsala ve své práci. Na každou osobnost jsem si vymezila časový úsek třiceti minut, ve kterém jsem pokládala otevřené otázky. Osobnosti jsem volila z mužů a to Mgr. Karla Jakubála, statutárního zástupce, ředitele zařízení, Bc. Jiřího Caletku, vedoucího vychovatele domova mládeže a Mgr. Miroslava Žákovského, vychovatele s nejdelší pracovní působností.

„Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Pozorovatel poznamenává skoro všechno, co se v daném prostředí odehraje. Může přitom

zhotovovat i audiofonní nebo obrazové záznamy, které potom analyzuje. Během pozorování nebo hned po něm dělá krátké zápisy, píše si poznámky, ze kterých potom skládá celkový obraz o zkoumaném prostředí. Přitom se snaží vysvětlovat jevy očima zkoumaných osob, ne na základě svých vlastních názorů, očekávání, tradicí apod. Všimá si rozdílů mezi zkoumanými osobami a zjišťuje, zda existují rozdíly v tom, jak se ony dívají na danou věc.“¹⁴

Podle dr. George Gallupa, amerického profesora, který se rovněž zajímal výzkumem veřejného mínění jsem použila variantu založenou na metodologickém přístupu rozhovoru.

Definuji z knihy *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění* od Jiřího Šubrta a kolektivu:

„Různé organizace používají různých typů rozhovoru, avšak zpravidla převládá rozhovor, při němž jsou otázky přesně formulovány. Tazatel otázky předčítá, vyčkává na odpověď a pak ji zaznamenává. Instrukční příručky dávají tazatelům návod jak postupovat, jestliže dostanou zřejmě nelogickou odpověď, která svědčí o tom, že dotázaný neporozuměl smyslu otázky, jak navázat a udržovat během rozhovoru žádoucí kontakt, jak odpovědět na otázky kladené tazatelům ze strany dotázaných atd.

Tazatel je poučen o třech úkonech: 1. o výběru dotázaných,
2. o způsobu rozhovoru,
3. o záznamu odpovědí.“¹⁵

„Otevřenými otázkami je možno zachytit i jemnější odstíny mínění a překážkou jsou zde obtíže při statistickém zpracování výsledků. Výsledky jsou zpracovány tříděním na skupiny sourodých odpovědí. Srovnává se struktura odpovědí např. ve výběru mužů, žen, ve věkových a sociálních skupinách.

¹⁴ GAVORA, PETER. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 94. publikace. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2000. s. 142. ISBN 80-85931-79-6

¹⁵ ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění, Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. s. 81. ISBN 80-7184-522-1

Vyvíjí se úsilí zachytit nejen obraz o mínění jako takovém, ale i o intenzitě mínění. Považuje se za účelné oddělit mínění informované od mínění neinformovaného, získávat obraz nejen o mínění, ale i o tom, jak lidé své názory zdůvodňují.“¹⁶

Kvalitativní šetření jsem provedla formou řízeného rozhovoru. Zvolila jsem metodu postavenou na interpersonálním kontaktu, která umožňuje zjistit nejen fakta, ale dovoluje hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů. Obsahem řízeného rozhovoru byly otázky a odpovědi zaměřené na činnost výchovného ústavu, legislativu, vzdělanost pedagogických pracovníků, podporu zřizovatele MŠMT, pohled na ústavní výchovu komplexně. Dále otázky na pěstounskou rodinu jako náhradu rodinné péče, problémovou mládež a budoucnost zařízení, která se institucionální výchovou zabývají. Z odpovědí respondentů jsem zpracovala obsahovou analýzu.

3.3 Řízený rozhovor se třemi významnými osobnostmi výchovného ústavu

Pro svůj rozhovor jsem si vybrala tři osobnosti výchovného ústavu, kterým jsem položila deset stejných otázek zhodnocujících 40 let vývoje této instituce z pohledu profesionála, pracujícího s obtížně vychovatelnou mládeží:

- Mgr. Karla Jakubála, současného ředitele ústavu,
- Mgr. Miroslava Žákovského, současného vychovatele ústavu,
- Bc. Jiřího Caletku, současného vedoucího vychovatele ústavu.

Otázka č. 1

Jaký vývoj, jaké nejdůležitější změny proběhly v legislativě a vzdělanosti pedagogických pracovníků v ústavní výchově za dobu posledních 40 let?

Mgr. Karel Jakubál – „Za posledních 40 let došlo k velkým změnám v oblasti institucionální výchovy a náhradní péče. Nejdůležitějším zákonem, který byl přijat, je zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Tento zákon podrobně

¹⁶ ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. s. 81-82. ISBN 80-7184-522-1

rozpracovává výkon ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, preventivní výchovnou péči. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících stanovuje předpoklady a požadavky pro výkon činnosti pedagogických pracovníků. Nejdůležitějšími změnami je povinnost psychologického vyšetření a nutnost vystudování speciální pedagogiky“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Nejdůležitější je vzdělanost pedagogických pracovníků“.

Bc. Jiří Caletka – „Pracuji ve školství 18 let a za tuto dobu proběhly výrazné změny. Je nutná odbornost pedagogických pracovníků a to na úrovni vysoké školy. Vše je součástí zákona o pedagogických pracovnících“.

Otázka č. 2

Jak byste zhodnotil mládež v tomto školském zařízení před 40 lety a dnes?

Změnila se problémovost dětí?

Mgr. Karel Jakubál – „Jak se mění celá společnost, tak se mění i veškerá mládež. Trestná činnost mládeže neustále narůstá. Obrovský rozmach nastal v oblasti užívání drog od nejlehčích až po nejtěžší. Zejména dostupnost těchto zakázaných látek je velkým problémem oproti minulým letům. Do výchovných zařízení se před 40 lety dostávala mládež za záškoláctví nebo trestnou činnost. Dnes se k tomu přidávají drogy, mentální postižení, nebo poruchy osobnosti. Vzhledem k tomu, že pro mentálně postiženou mládež, popřípadě s poruchou osobnosti nejsou specializované ústavy, dostávají se tyto děti do stejných zařízení spolu s agresory, což působí v těchto zařízeních velké problémy“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Mládež se za dobu 40 let hodně změnila, narůstá trestná činnost, užívání drog a agresivita mládeže“.

Bc. Jiří Caletka – „Problémovost dětí se změnila časem i dobou. Dřívější problémy typu drobných krádeží a záškoláctví se změnily na velkou agresivitu a závažnou trestnou činnost. I když ne u všech dětí a mládeže“.

Otázka č. 3

Jaká je vzdělanost přijímaných dětí a jaký je další zájem těchto dětí získat výuční list a připravit se na budoucí povolání?

Mgr. Karel Jakubál – „Vzdělanost přijímaných dětí je na velmi slabé úrovni v důsledku nedokončeného základního vzdělání a nezájmu o učení. Hlavní příčinou je nedůsledné, nepodnětné rodinné prostředí, ve kterém děti vyrůstají. Další zájem dětí o získání středního vzdělání je velmi slabý. Příprava na budoucí povolání je nezajímá a mají zkreslené představy o životě“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Vzdělanost je velmi slabá, zájem dětí získat výuční list je velmi malý, převládá nezájem o přípravu na budoucí povolání“.

Bc. Jiří Caletka – „Zájem o vzdělání u těchto problémových dětí je velmi slabý. Musí se do učení nutit a je potřeba je určitým způsobem motivovat. Úspěšnost ve vzdělání je slabá. Buďme rádi za každou vlaštovku“.

Otázka č. 4

Jaká je podpora zřizovatele zabezpečovat provoz těchto školských zařízení a existuje dlouhodobý záměr rozvoje vzdělání v ČR v ústavní výchově?

Mgr. Karel Jakubál – „MŠMT ČR financuje zařízení, které zřizuje DDŠ, Speciální školy, VÚ, DDÚ, DÚM. Provoz dětských domovů financují kraje. Financování se děje pomocí normativů, které se již dlouho nezměnily a v poslední době nedostačují zejména provozní prostředky. Mzdové financování je podhodnoceno v celém školství. Na dlouhodobém záměru rozvoje vzdělání a koncepci k ústavní výchově se neustále pracuje, ale tento proces je nedokončen v důsledku neustálé změny ve vedení MŠMT. Zejména chybí vůle, aby se dohodly tři rezorty, kterých se dotýká ústavní výchova a to MŠMT ČR, MPSV a Ministerstvo vnitra“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy v ČR vláda již schválila“.

Bc. Jiří Caletka – „Podpora zřizovatele je hlavně finanční. Měla by všem být i metodická, morální a kritická“.

Otázka č. 5

Lze ústavní výchovu chápat komplexně jako dostatečující přípravu na budoucnost dítěte? Vzdělání, sociální citění atd....

Mgr. Karel Jakubál – „Ústavní výchova by se dala chápat jako komplexní příprava na budoucnost dítěte, pokud by fungovala spolupráce všech činitelů, kteří se podílejí na této přípravě. Bohužel tomu tak není ve všech případech. Zejména spolupráce s rodinami dětí je velmi problematická pro jejich nezáměr. Děti se do ústavní péče dostávají pozdě, kdy se již osobnost dítěte velmi obtížně ovlivňuje. Děti nemají základní hygienické návyky, chybí sociální citění a mají zkreslené představy o své budoucnosti. Ústavní výchova se snaží výše uvedené problémy rozvíjet, ale má k tomu omezené možnosti. Zejména možnost neplnění soudně nařízené ústavní výchovy je největším problémem“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Následkem ústavní výchovy je nižší vzdělání, vyšší trestná činnost než u dětí vyrostlých v normálním rodinném prostředí nebo u biologických rodičů“.

Bc. Jiří Caletka – „Pokud dítě není přehazováno z jednoho ústavu do druhého, tak určitě lze ústavní výchovu chápat komplexně jako přípravu na budoucnost dítěte. V ústavní výchově je větší pravděpodobnost, že jedinec dosáhne k úspěšnému vzdělání“.

Otázka č. 6

Proč přes demografický pokles narůstá počet problémových dětí?

Hraje roli i krize rodiny?

Mgr. Karel Jakubál – „Počet problémových dětí narůstá i přes demografický pokles v důsledku změn ve společnosti, která se stává konzumní a odklání se od tradičních hodnot. Rozhodující vliv má zejména krize rodiny a výchova v rodině. Manželství se neuzavírají, nebo se brzy rozpadají. Výchova dětí v rodině není důsledná, děti si v podstatě dělají co chtějí, vyžadují pouze svá práva, peníze, ale povinnosti je nezajímají. Velké změny nastaly ve školství, kdy učitel ztratil veškerou autoritu a žák si může dělat co chce s vědomím, že neexistuje žádný postih. Většina dětí si myslí, že demokracie znamená, že si mohou dělat co chtějí. Velký vliv má i špatná práce sociálních pracovníků, kteří se nemohou podrobněji věnovat problémovým rodinám a pracovat s nimi. V důsledku toho se problémové děti dostávají do sociální sítě pozdě, kdy již mají vytvořeny špatné návyky“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Na velkém počtu problémových dětí má zásluhu především krize rodiny a společnost“.

Bc. Jiří Caletka – „Rodina je určitě na prvním místě, také v tom hraje roli sociální systém, který toto rodinám umožňuje“.

Otázka č. 7

Jaký máte názor na pěstounské rodiny, kterých by mělo dítě vystřídat několik, až se mu podaří někde zůstat? Adopce, pěstounská péče, sanace rodiny za účasti profesionála...

Mgr. Karel Jakubál – „Pěstounské rodiny jsou důležitou součástí náhradní rodinné péče. Pěstouni by si ale měli rozmyslet jaké děti si berou do péče a zda budou stačit na jejich výchovu. Velmi nešťastné je potom přemístění do dětských domovů, které mají velmi ztíženou práci při převýchově a odstranění špatných návyků. Časté střídání pěstounů by vůbec nemělo připadat v úvahu. Důležitý aspekt je práce profesionálů s rodinou, kteří jim mohou poradit. Zde jsou také velké rezervy“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Strategickým cílem je udržet dítě co nejdéle v rodině i za cenu finanční podpory od státu. Pokud dítě není ohroženo na životě, je levnější a humánnější podpořit jeho setrvání v rodině nebo náhradní péči“.

Bc. Jiří Caletka – „Pěstounská rodina ano, ale za určitých pravidel. Pěstouni by měli být vzdělaní lidé a měli by být obklopeni dalšími odborníky“.

Otázka č. 8

Měla by proběhnout reforma ústavní péče?

Mgr. Karel Jakubál – „Reforma ústavní péče musí proběhnout a to zejména ve spolupráci s dalšími resorty jako je vnitro a MPSV. Všechny resorty musí spolupracovat a ne si hájit každý svou oblast, jako je tomu doposud. V současné době začaly práce na přípravě reformy. Několikrát již byly zpracovány návrhy na reformu ústavní péče ve školském resortu. Bohužel podnětné návrhy nebyly do zákonů zapracovány a z parlamentu vzešlo úplně něco jiného. Každý poslanec si myslí, že když absolvoval nějakou školu, tak rozumí všemu ve školství. Úplně nešťastné je časté střídání ministrů školství, které neprospívá ke koncepční práci“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Ústavní reforma musí proběhnout, současná situace to nutně vyžaduje“.

Bc. Jiří Caletka – „Ústavní reforma už svým způsobem proběhla, ovšem není to dotáhnuté do konce“.

Otázka č. 9

Veřejnost měla různý pohled na vznikající výchovné ústavy, někteří hovořili o „past’áku“, o vězení s železnou postelí, mřížemi nebo o „životu ve zlaté kleci“. Jaký je na to pohled profesionála, který s touto mládeží pracuje?

Mgr. Karel Jakubál – „Pohled veřejnosti na výchovné ústavy je zcela zkreslený. Veřejnost si myslí, že výchovné ústavy nahrazují výkon trestu, děti jsou zde zavírány a diví se, že mohou vycházet ven nebo jezdit na dovolenky. Veřejnost už vůbec nechápe, že výchovné ústavy jsou školská zařízení a na tyto děti je možno působit pouze pedagogickými prostředky. Děti nemají nijak omezená svá práva. Bohužel tento zkreslený pohled mají někteří policisté a další instituce. Tento pohled přetrvává zejména z dob socialistického zřízení, kdy podmínky ústavní výchovy byly zcela odlišné“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Na ústavní výchovu byly názory veřejnosti zkreslené dříve i dnes. Tento pohled veřejnosti se nedá změnit“.

Bc. Jiří Caletka – „Veřejnost má pohled na ústavní péči a zvláště na institucionální péči značně zkreslený, a to hlavně díky mediálně zkresleným informacím“.

Otázka č. 10

Má institucionální výchova budoucnost?

Mgr. Karel Jakubál – „Institucionální výchova má budoucnost a musí být zachována. Doposud nikdo nenašel jiný způsob, jak zajistit výchovu a vzdělání dětí, které nemají rodinu a rodina je nefunkční. Do adoptivní péče nemůže jít každé dítě. Zejména děti s některými druhy postižení jako jsou mentální poruchy nebo poruchy osobnosti jsou v rodině těžko vzdělavatelné. Na závěr je třeba říci, že žádná institucionální výchova nemůže nahradit výchovu rodinnou. Na práci s rodinou je třeba se zaměřit, podporovat ji a rozvíjet. Finanční prostředky, které rodina dostává na výchovu svých dětí by se měly hlídat, zda jsou účelně vynakládány“.

Mgr. Miroslav Žákovský – „Většina dětí vyrůstá v institucionální péči, která není vhodnou formou péče o děti bez rodinného zázemí. Zástupci nevládních organizací se snaží vytvořit funkční systém v náhradní výchovné péči. Celému systému chybí vize budoucnosti, chybí sjednocující orgán, který by nesl odpovědnost za systém a jeho organizaci“.

Bc. Jiří Caletka – „Institucionální výchova by měla být určitě zachována. Jsou a budou klienti, kteří se bez této výchovy nedokážou obejít“.

3.4 Vyhodnocení – obsahová analýza:

Otázka č. 1

Mezi sourodé odpovědi patřil stejný názor všech respondentů, že nejdůležitější legislativní změnou byl zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a zákon číslo 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Za nejdůležitější je považována kvalifikace a odbornost pedagogického pracovníka.

Otázka č. 2

Další sourodou odpovědí byl názor na problémovost dětí a jejího zájmu o další vzdělání. Pro mravně narušenou mládež před čtyřiceti lety bylo závažným přestupkem záškoláctví, neomluvená absence, drobné krádeže, kouření, alkohol, agresivní chování, vandalství atd. Dnešní problémová mládež má bohaté zkušenosti s trestnou činností, užíváním návykových látek, drog, mezi mládeží je výskyt mentálního postižení nebo poruchy osobnosti. Vzdělanost těchto dětí je na velmi slabé úrovni a zájem o další vzdělání je minimální.

Otázka č. 3

Na tuto otázku respondenti odpověděli zcela shodně. Vzdělanost přijímaných dětí je na nízké úrovni. Již ze svého rodinného prostředí si přináší vypěstovaný nezájem o další vzdělávání. Pro školská zařízení je to velmi obtížný úkol motivovat takové dítě ke školní práci, připravit ho na budoucí povolání a samotný život.

Otázka č. 4

Z odpovědí na otázku jaká je podpora zřizovatele a zda existuje dlouhodobý záměr rozvoje vzdělání v ČR v ústavní výchově vyplývá fakt, že respondenti odpovídali nesourodě. Lze konstatovat, že finanční podpora zřizovatele se děje normativně a ty se za poslední roky nezměnily. Hledá se efektivnější financování a dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání ČR v ústavní výchově není dokončeno.

Otázka č. 5

Z otázky, zda můžeme chápat ústavní výchovu komplexně odpovídali respondenti rovněž nesourodě. Z odpovědí vychází nespokojenost spolupráce všech zastoupených činitelů, kteří

se podílejí na ústavní výchově a přípravě mládeže na budoucnost. Jeden dotazovaný měl jiný úhel pohledu, kde zpětnou vazbou ústavní výchovy je nižší vzdělanost a vyšší trestná činnost než u dětí biologických rodičů.

Otázka č. 6

Sourodou odpovědí všech respondentů bylo, že velkou roli hraje krize v rodině na narůstajícím počtu problémových dětí. Velké změny nastaly ve školství i v sociálním systému naší společnosti.

Otázka č. 7

Pohled na pěstounskou péči respondentů byl jednotný, avšak k častému střídání pěstounů by nemělo docházet. Podmínkou by měla být informovanost, vzdělanost pěstounů a možnost spolupráce s odborníky při výchově svěřených dětí.

Otázka č. 8

Na otázku, zda by měla proběhnout reforma ústavní péče, odpověděli respondenti shodně, že je nutné zavést novou reformu ústavní péče. V této oblasti je značná nespokojenost. V současné době probíhá optimalizace sítě zařízení pro ústavní výchovu v celé ČR.

Otázka č. 9

Veřejnost měla a má i dnes různý pohled na výchovné ústavy a institucionální výchovu. V odpovědích na tuto otázku se respondenti zcela shodli, že toto veřejné mínění se těžko odbourá, je zažité mnoho let již z dob socialistického zřízení.

Otázka č. 10

Závěrečnou otázkou jsem chtěla zjistit názor respondentů, zda má institucionální výchova smysl a význam do budoucnosti. Dva respondenti se vyjádřili, že institucionální výchova by měla být zachována, hlavně pro děti kteří nemají rodinu nebo je rodina nefunkční. Jedná se také o děti s mentální poruchou nebo poruchou osobnosti. Jeden respondent se vyjádřil, že institucionální výchova není vhodnou formou péče o děti bez rodinného zázemí. Závěrečným hodnocením lze říci, že institucionální výchova by měla být zachována. Je pravdou, že nemůže nahradit výchovu rodinnou, ale existuje skupina dětí, kteří trpí poruchou chování, poruchou osobnosti či mají psychiatrickou diagnosu a tím mají malou šanci na to, žít v pěstounské rodině.

Myslím si, že institucionální výchova by měla být do budoucna zachována. Mravní výchova má důležité postavení v systému výchovy, protože se podstatným způsobem podílí na formování pozitivních složek osobnosti člověka.

4 Závěr

Ve své závěrečné práci jsem krátce představila zařízení jakým v současnosti je Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola a střední škola v Dřevohosticích od historie jeho vzniku do současnosti. Toto téma pro svou závěrečnou práci jsem si vybrala z důvodu, že jsem začala před čtyřmi roky pracovat v tomto školském zařízení a chtěla jsem poznat veškerou problematiku této instituce. Ze všech poznatků, dokumentů, kroniky a historických sbírek jsem zjistila bohatou historii, usilovnou, odpovědnou a náročnou práci všech zaměstnanců ústavu, kteří se po dobu čtyřiceti let více či méně zasloužili o existenci a rozvoj tohoto specifického zařízení pro výkon institucionální péče o problémovou mládež.

Počet dětí s poruchami chování vzrůstá a do našeho zařízení se dostávají i děti osamělé a děti ohrožené, které přicházejí ze sociálně slabého a neuspořádaného rodinného prostředí, jejichž výchova je ve značné míře ohrožena sociálně patologickými jevy. Dále jsou to děti rizikové s výchovnými problémy, špatnou školní docházkou, experimentující s drogami, děti, které již mají zkušenosti s kriminalitou a u nichž je obava, že budou v trestné činnosti dále pokračovat. Zvyšuje se počet dětí s diagnostikovanou psychiatrickou diagnosou, dětí s dědičnou dispozicí k asocialemu jednání a dětí s neurologickým poškozením mozku.

Pedagogové a výchovní pracovníci musí pečlivě diagnostikovat každého nového příchozího chlapce. Vhodnou výchovou odstranit, popřípadě omezit možnost vzniku dalších pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy a zároveň umožnit jednotlivci jeho další rozvoj, aby se mohl zařadit do normálního života. Po celou dobu existence výchovného ústavu se pedagogická i výchovná činnost vyvíjela. V současné době v centru pozornosti je zjišťování, do jaké míry bylo dosaženo cílů výchovy u vychovávaného, jeho zpětné vazby a efektivity výchovy. Práce s mládeží má vždy smysl, práce speciálního pedagoga či vychovatele je o to náročnější, protože děti přicházejí ze sociálně slabých rodin a někdy si přinesou i neodstranitelné psychické poruchy a jejich převýchova léčebnou pedagogikou se většinou mine účinkem. Chlapci se dovršením osmnácti let vrací zpět ke svým rodinám, někteří končí v azylových domech a někteří bohužel i ve věznicích. Jen malé procento se zapojí do normálního života.

Dříve, než jsem začala pracovat v tomto školském zařízení, jsem měla zkreslené představy o fungování této instituce. Jako každý jiný občan obce Dřevohostice jsem vnímala

výchovný ústav jako úschovnu mravně narušené mládeže po dobu než dosáhnou 18 let věku. Pracovníci ústavu na mne působili pouze jako doprovod dětí a dohled dospělé osoby. Bála jsem se jako matka, která vychovává svoje děti, zda tato mládež nebude negativně působit na mládež v obci Dřevohostice. Byl to prvotní a neznalý pohled na toto zařízení, který se po vstupu do zaměstnání výrazně změnil. Dnes, po čtyřletém působení v tomto zařízení, jsem dospěla k zcela jinému pohledu na zařízení a na činnost pedagogických pracovníků. Je škoda, že i dnes tento neznalý pohled má většina občanů v obci a můžu zcela otevřeně říci, že i mnoho dalších institucí nebo veřejných orgánů.

Z mého pohledu je nutné, aby proběhla reforma ústavní péče co nejdříve. Podrobnou analýzou, podnětnými návrhy, poznatky z praxe, efektivním financováním a zapojením odpovídajících resortů byla pro institucionální výchovu zpracována koncepce v oblasti specifické primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže.

Děti, které se spolupůsobením řady nepříznivých faktorů dostaly do určitých osobních problémů, rodinných nesnází a pohybují se často v bludném kruhu nejistoty, úzkosti, agresivity, delikvence, kriminality a pocitu viny potřebují pomoc. Je otázkou, zda je někdo schopen a to ještě dříve než se tyto faktory v osobnosti pevně zakotví, tuto pomoc poskytnout.

U speciálně pedagogických zařízení, jako je naše zařízení, je ještě určitá naděje, že poskytovaná pomoc bude dětmi respektována, vnitřně přijata a společensky pozitivně využita.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda speciálně výchovná zařízení mají v době reformních změn svůj význam a budoucnost náhradní výchovy pro děti v nesnázích. Metodou řízeného rozhovoru a postoji respondentů jsem dospěla k závěru, že institucionální výchova je pro děti s poruchou chování i pro děti bez domova velmi důležitá.

Myslím si, že rodina má svou nezastupitelnou úlohu ve výchově každého dítěte. Vybavuje ho určitým sociálním statutem, který ho provází po celý život. Pokud dítě žije v problémové nebo dysfunkční rodině a denně je vystaveno nebezpečí, konfliktům, které nedokáže samo zvládat, je institucionální výchova jedinou pomocí jak z bludného kruhu ven. Speciálně výchovná zařízení nedokáží nahradit rodinu, ale dokáží dítě udržet do dospělosti v přijatelném sociálním zázemí, které může nasměrovat jeho další životní dráhu. Pak už záleží vše na každém jednotlivci

Seznam zkratek

Bc.	bakalář
BISO	typ traktoru
ČR	Česká republika
ČSD	Československé státní dráhy
DDŠ	dětský domov se školou
ESF	evropský sociální fond
EUFORALL	občanské sdružení
ICT	informační a komunikační technologie
JZD	jednotné zemědělské družstvo
KNV	krajský národní výbor
Mgr.	magistr
LMCH	Lokomotiva Meochema
MNV	místní národní výbor
M-O	Mass Observation
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MUDr.	doktor medicíny
n.p.	národní podnik
OSP	okresní stavební podnik
PaedDr.	doktor pedagogiky
PF	pedagogická fakulta
PhDr.	doktor filosofie
RKNV	rada krajského národního výboru
Sb.	sbírka zákonů
SŠ	střední škola
TJ	tělovýchovná jednota
TON	továrna na ohýbaný nábytek
UP	Univerzita Palackého
VÚ	výchovný ústav
VÚDM	výchovný ústav domova mládeže
WC	veřejné záchody
ZDŠ	základní škola
ZO KSČ	základní organizace komunistické strany Československa
ZŠ	základní škola
ZTŠ	zemědělská technická škola
ZV ROH	závodní výbor revolučního odborového hnutí

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Prameny:

zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, doplnění provedené zákonem č. 315/2004 Sb.

zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon)

zákon ČNR č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství

zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších školských zákonů

zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (školský zákon)

zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Kronika Výchovného ústavu Dřevohostice. 1972. 273 s.

Literatura:

GAVORA, PETER. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 94. publikace. Brno: Paido, edice pedagogické literatury, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6

MATOUŠEK, OLDŘICH a ANDREA, KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-226-2

OBECNÍ ÚŘAD DŘEVOHOSTICE. *Sborník ke 100.výročí Národopisné výstavy Záhoří v Dřevohosticích 23.7.1893*. 1. vyd. Dřevohostice: KRČMAŘ a spol. Bystřice pod Hostýnem, 1993. 98 s.

- PRŮCHA, JAN. ELIŠKA, WALTEROVÁ a JIŘÍ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Portál, Klapkova 2, Praha 8, 1995. 293 s. ISBN 80-7178-029-4
- SMIŘICKÝ, LEOPOLD. *Historie městečka Dřevohostice*, 1. vyd. Dřevohostice: Vydavatelství MNV Dřevohostice spolu se socialistickou akademií OV Přerov, 1968. 171 s.
- ŠUBRT, JIŘÍ a kolektiv. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění, Teorie a výzkum*, 1. vyd. Praha: Karolinum-nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 241 s. ISBN 80-7184-522-1
- VÁGNEROVÁ, MARIE. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9

Přílohy

Příloha č. 1 – Objekty Výchovného ústavu, DDŠ, ZŠ a SŠ Dřevohostice

Příloha č. 2 – Seznam otázek řízeného rozhovoru

Příloha č. 1 – Objekty Výchovného ústavu, DDŠ, ZŠ a SŠ Dřevohostice

**1. snímek: Budova školy, Dřevohostice, Novosady 248
(Fotoarchív ústavu)**

**2. snímek: Budova domova mládeže, Dřevohostice, Kostelní 234
(Fotoarchív ústavu)**

**3. snímek: Budova objektu stavebního dvora, Dřevohostice, Dolní 107
(Fotoarchív ústavu)**

**4. snímek: Zámečnické dílny, Dřevohostice, Novosady 248
(Fotoarchív ústavu)**

**5. snímek: Vnitřní pohled zámečnické dílny, Dřevohostice, Novosady 248
(Fotoarchív ústavu)**

**6. snímek: Víceúčelové sportovní hřiště, školní zahrada,
Dřevohostice, Novosady 248 (Fotoarchív ústavu)**

Příloha č. 2 – Seznam otázek řízeného rozhovoru

1. Jaký vývoj, jaké nejdůležitější změny proběhly v legislativě a vzdělanosti pedagogických pracovníků v ústavní výchově za dobu posledních čtyřiceti let?
2. Jak byste zhodnotil mládež v tomto školském zařízení před čtyřiceti lety a dnes?
Změnila se problémovost dětí?
3. Jaká je vzdělanost přijímaných dětí a jaký je další zájem těchto dětí získat výuční list a připravit se na budoucí povolání?
4. Jaká je podpora zřizovatele zabezpečovat provoz těchto školských zařízení a existuje dlouhodobý záměr rozvoje vzdělání v ČR v ústavní výchově?
5. Lze ústavní výchovu chápat komplexně jako dostačující přípravu na budoucnost dítěte?
(vzdělání, sociální citění atd..)
6. Proč přes demografický pokles narůstá počet problémových dětí?
Hraje roli i krize rodiny?
7. Jaký máte názor na pěstounské rodiny, které by mělo dítě vystřídat několik, až se mu podaří někde zůstat? (adopce, pěstounská péče, sanace rodiny za účasti profesionála..)
8. Měla by proběhnout reforma ústavní péče?
9. Veřejnost měla různý pohled na vznikající výchovné ústavy. Někteří hovořili o „past’áku“ o vězení s železnou postelí, mřížemi nebo o „životu ve zlaté kleci“. Jaký je na to pohled profesionála, který s touto mládeží pracuje nebo pracoval několik let?
10. Má institucionální výchova budoucnost?